

چگونگی تاسیس بنیاد پهلوی و فعالیت‌های آن

۲۰ دی ۱۴۰۲ ساعت ۱۷:۲۸

این بنیاد با داشتن ۲۰۷ مؤسسه اقتصادی از قبیل شرکت‌های ساختمانی، معدنی، کشاورزی، بیمه و بانک و هتل‌ها و کازینوها (قمارخانه‌ها) و کاباره‌ها و مراکز فساد، سلامت نظام اقتصادی را برهم می‌زد و زمینه انحطاط اجتماعی و اخلاقی را به وجود می‌آورد...

بنیاد پهلوی یکی از نهادهای مهم حکومت پهلوی بود که فساد مالی آن یکی از دلایل اصلی نارضایتی مردم بود. این نهاد بعد از سقوط پهلوی اول تشکیل شد؛ اما در ابتدا نام آن بنیاد پهلوی نبود. این نهاد تا تبدیل شدن به بنیاد پهلوی روند زمانی و ساختاری متفاوتی را طی کرد. بر این اساس بنیاد پهلوی با هدف روشن کردن تکلیف برخی از موقوفات و املاک تصاحب شده در دوره رضاشاه تشکیل شد؛ اما دقیقاً خود به یکی از بنیادهای تصاحب کننده اموال مردمی تبدیل شد. این بنیاد به فعالیت‌های گسترده‌ای دست زد و یکی از منابع مالی مهم در تامین نیازهای شخصی دربار و افراد وابسته به آن بود.

روند شکل گیری بنیاد پهلوی

بنیاد پهلوی در ابتدا یک سازمان خیریه بود. بنیاد خیریه‌ای که برای بررسی اموال تصاحب شده توسط رضاشاه تشکیل شد. بر این اساس بعد از استعفای اجباری رضا شاه از قدرت و تشکیل پهلوی دوم، موضوع تعیین تکلیف اموال عمومی که توسط رضاشاه غارت و تصاحب شده بود به عنوان موضوعی جدی مطرح شد. موج اعتراضات، کار را به مجلس کشاند و در مجلس نیز به موضوعی جنجالی تبدیل شد. دیدگاه‌ها در مورد راه‌حل‌های مربوط به این موضوع بسیار متعدد و متفاوت بود. اما در نهایت دیدگاه مشترک به انتقال اموال باقیمانده به دولت منتهی شد.

محمدرضا پهلوی در نخستین اقدامات خود برای جلوگیری از اوج گرفتن اعتراضات و احتمالاً به توصیه محمد علی فروغی در جلسه سی‌ام شهریور تمام املاک مستغلات و کارخانجاتی را که از طریق پدرش به نام وی شده بود به دولت واگذار کرد تا در عمران و آبادانی کشور و امور خیریه صرف شود و اگر کسانی باشند که نسبت به املاک ادعای غبنی داشته باشند پس از رسیدگی به شکایت آنها از محل همین املاک رفع ادعا بشود.^[۱]

موضوع بررسی املاک مستغلات تا چندین سال به عنوان یکی از موضوعات مهم در مجلس مطرح بود و هر بار برای آن تصمیمی گرفته می‌شد. تا آنکه از گذشت ۷ سال دولت لایحه‌ای به مجلس فرستاد که براساس آن بسیاری از آن املاک و مستغلات به مالکیت محمدرضا پهلوی باز می‌گشت. این لایحه در ۲۰ تیر ۱۳۲۸ در یک ماده واحده به این ترتیب تصویب شد که اموال مزبور

به نام «موقوفه خاندان پهلوی» نامیده و عواید ناشی از این دارایی‌ها صرف امور خیریه شود.^[۲]

موقوفه خاندان پهلوی به تدریج در زیرمجموعه سازمانی به نام سازمان املاک و مستغلات پهلوی قرار گرفت و در نهایت در سال ۱۳۴۰ به نام بنیاد پهلوی تغییر نام داد. با تاسیس این نهاد بسیاری از دارایی‌های شاه و حکومت نیز به بنیاد قرار گرفت و قرار شد ماحصل معاملات یا فعالیت‌های این سازمان به جیب مردم برود و یا خرج امور عمومی شود.

امور بنیاد پهلوی در کجا صرف می‌شد؟

بنیاد پهلوی اهداف متعددی زرا در زمینه مالی دنبال می‌کرد. اما می‌توان اهداف آن را در سه محور خلاصه کرد:

یافتن منابع مالی برای شرکت تجاری متعلق به شاه

کنترل اقتصاد کشور از طریق سرمایه گذاری در زمینه‌های مختلف

حمایت مالی از افراد وفادار به سلطنت^[۳]

البته بسیاری معتقدند که اموال و سرمایه بنیاد پهلوی جزء اموال شخصی شاه بود. اما این ادعا کاملاً نادرست است زیرا اولاً سرمایه بنیاد به حدی زیاد بود که تصور کردن اینکه تمام اموال متعلق به یک شخص باشد کاملاً غیرممکن بود و از طرفی بخشی از منابع مالی این بنیاد، اموال عمومی مردم از جمله عایدات نفت بود. جدا از اینکه منابع مالی بنیاد به چه کسی تعلق داشتند، اقدامات غیرقانونی بنیاد نیز برای مردم بسیار آزاردهنده بود. چنانچه به ادعای بانکداران غربی، این بنیاد، سالانه بیش از ۴۰ میلیون دلار کمک مالی دریافت می‌کرد و محل مناسب و امنی برای زد و بند و فرار از مالیات برخی از اعضای خانواده سلطنتی بود. بنیاد پهلوی در ۲۰۷ شرکت سهم داشت که عمده‌ترین آنها ۸ شرکت معدنی، ۱۰ شرکت سیمان، ۱۷ بانک و شرکت‌های بیمه، ۲۵ هتل و کازینو، ۲۵ شرکت ساختمان فلز، ۲۵ واحد کشاورزی تجاری و ۴۵ شرکت ساختمانی بودند.^[۴]

در واقع فعالیت بنیاد پهلوی به گونه‌ای بود که باعث شد افرادی که با آن سروکار داشتند ثروت خوبی از آن به دست آورند. بر این اساس گرچه به ظاهر اهداف این بنیاد، خیرخواهانه و در جهت توسعه آموزش و پرورش، اعطای بورس تحصیلی و از این قبیل مطرح می‌شد، این بنیاد با داشتن ۲۰۷ مؤسسه اقتصادی از قبیل شرکت‌های ساختمانی، معدنی، کشاورزی، بیمه و بانک و هتل‌ها و کازینوها (قمارخانه‌ها) و کاباره‌ها و مراکز فساد، سلامت نظام اقتصادی را برهم می‌زد و زمینه انحطاط اجتماعی و اخلاقی را به وجود می‌آورد.^[۵] در واقع یکی دیگر از دلایل اصلی نارضایتی مردم از بنیاد پهلوی، فسادهای اخلاقی بنیاد بود. گرچه فعالیت‌های بنیاد مستقیماً متوجه مسائل اخلاقی نبود اما بسیاری از کسانی که با بنیاد سروکار داشتند، اموال آن را در امور غیراخلاقی استفاده می‌کردند.

به این ترتیب بنیاد پهلوی از نام اقدامات خیرخواهانه فقط نام آن را با خود به یدک می‌کشید؛ اما در واقع عامل سواستفاده‌های شخصی و سیاسی بود. به نوشته نیویورک تایمز، بنیاد پهلوی، به عنوان فعالیت‌های خیریه و به نفع عامه، سه منبع مهم برای بهره برداری بود، منبع پولی برای خانواده پهلوی، منبع اعمال نفوذ در بخش‌های مهم اقتصادی کشور و منبع پاداش به حامیان رژیم.^[۶] از بعد سیاسی نیز بنیاد پهلوی یکی از وسایل کنترل و تمرکز قدرت مالی در دست گروه حاکمه و به ویژه دربار بود. موسسه‌ای که علایق گسترده‌ای در زمینه‌های مختلف از جمله بانکداری، بیم، صنایع و کشاورزی داشت و در آن‌ها سرمایه‌گذاری

سخن نهایی

در میان تمام نهادهایی که در دوره حکومت پهلوی تشکیل شد، هیچ یک به اندازه بنیاد پهلوی در نزد مردم منفور نبودند. این بنیاد به حدی در فسادهای مالی غرق شده بود که همه مردم با اطمینان کامل به آن واقف شده بودند. از این رو بنیاد چهلوی به یکی از عوامل و دلایل اصلی نارضایتی مردم تبدیل گشت. بخش مهمی از دلایل خشم و نارضایتی مردم نسبت به این نهاد به این دلیل بود که بنیاد پهلوی قرار بود به نهادی برای حل مشکلات مالی مردم تبدیل شود؛ اما خود سبب ساز مشکلات بسیار عدیده شد.

[۱] - دانشنامه جهان اسلام، بنیاد دایره المعارف اسلامی ، جزء ۱، ص ۱۹۵۱

[۲] - همانجا.

[۳] - سقوط: مجموعه مقالات نخستین همایش بررسی علل فروپاشی سلطنت پهلوی، تهران، موسسه مطالعات و پژوهش‌های سیاسی، ۱۳۸۴، ص ۳۵۳

[۴] - جمعی از نویسندگان، انک جامع مقالات انقلاب اسلامی ایران، اصفهان، مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان، ۱۳۹۰، ص ۹۸

[۵] - دانشنامه، همان.

[۶] - بانک جامع مقالات انقلاب اسلامی ایران، همان، ص ۹۸

[۷] - حسین بشریه، موانع توسعه سیاسی در ایران، تهران، گام نو، چاپ پنجم، ۱۳۸۴، ص ۹۳

آدرس مطلب :

<https://www.cafetarikh.com/news/۴۹۴۷۱/های-فعالیت-پهلوی-بنیاد-تاسیس-چگونگی>